

DE LATIJNSE MUNTUNIE

ANALYSE VAN DE OPRICHTINGSAKTE DD° 23/XII/1865

Jan MOENS*

Inleiding

DIT JAAR IS HET PRECIES 150 JAAR GELEDEN DAT DE LATIJNSE MUNTUNIE werd opgericht ^[1], of juister gezegd, dat vertegenwoordigers van België, Frankrijk, Italië en Zwitserland, meer bepaald op 23 december 1865, plechtig een *convention monétaire* ondertekenden op het ministerie van Buitenlandse Zaken in Parijs. Dit leek dan ook een ideale gelegenheid om deze diplomatieke akte nog eens vanonder het stof van de geschiedenis te halen, en de bepalingen ervan in detail te analyseren en in hun juiste context te plaatsen.

Eerst en vooral moeten we opmerken dat van deze in het Frans opgestelde conventie – zoals toentertijd trouwens nagenoeg alle diplomatieke akten – nooit een officiële Nederlandse vertaling is opgemaakt: de Italiaanse regering zorgde wel voor een Italiaanse versie, en de Zwitserse voor een Duitse, maar in de *Moniteur belge* kwam het Nederlands toen nog niet aan bod. We zullen ons dan ook moeten behelpen met een eigengemaakte vertaling ^[2]. Logischerwijze zullen we bij de analyse van het verdrag de volgorde respecteren van de artikels, maar we zullen ons af en toe de vraag stellen waarom bepalingen die we eigenlijk hadden verwacht, toch ontbreken.

Analyse van de voorbereidende vragenlijst

Het verdrag was het resultaat van besprekingen die plaatsvonden tussen vertegenwoordigers van de vier reeds genoemde landen, en dit tussen 20 november en 23 december 1865. Aan deze besprekingen was evenwel reeds voorbereidend werk voorafgegaan, meer bepaald aan de hand van een vragenlijst die de Franse regering had opgestuurd naar de andere regeringen, en die de volgende vragen bevatte (*eveneens in vertaling*):

---

* Een compleet dossier van de hand van de auteur m.b.t. de geschiedenis van de Latijnse Muntunie (1865-1927), met de teksten van de verdragen en de conferentieverlagen en een uitgebreide bibliografie, is beschikbaar op www.numisbel.be ► publicaties ► dossier LMU. De Muntunie overleeft in de eerste plaats in haar munten; medailles m.b.t. de Muntunie blijken niet te bestaan, hoewel de medailleproductie in die periode hoogdagen beleefde.

^[1] Zoals bij elke diplomatieke akte is de datum van haar ondertekening niet de datum waarop ze ook van kracht wordt, omdat eerst nog goedkeuringsprocedures moeten worden doorlopen in de betrokken landen; dit betekende dat het hier bestudeerde verdrag pas in de loop van 1866 effectief in werking trad; we komen hierop verder nog terug.

^[2] Waar dit aangewezen lijkt, behouden we, of verwijzen we naar, de oorspronkelijke Franse terminologie. Anderzijds nemen we de vrijheid om het soms ouderwets of te formeel taalgebruik te vervangen door ietwat modernere termen (bv. '*les Hautes Parties Contractantes*' vertalen we door 'lidstaten').

Vragenlijst

1. Welke ongemakken spruiten voort uit de momenteel bestaande verschillen met betrekking tot de zilveren pasmunten van de vier landen die deelnemen aan de conferentie?
2. Zou het nuttig zijn een muntunie op te richten tussen de vier landen, zodat de wederzijdse omloop van de zilveren pasmunten kan worden vergemakkelijkt?
3. Vergt een dergelijke unie een absolute uniformisering van het gehalte van de zilveren pasmunten van de vier landen, of enkel een minder groot verschil tussen de gehalten die momenteel zijn aangenomen? Wat moet, in het eerste geval, het eenvormig gehalte zijn, of in het tweede geval, het maximaal toegestane verschil tussen de gehalten?
4. Vergt een muntunie een eenvormig gehalte, of minder uit elkaar lopende gehalten, voor alle zilveren pasmunten van 2 frank tot en met 20 centiem, of alleen maar voor enkele daarvan?
5. Zou het nodig zijn, in gemeenschappelijk overleg, een maximumbedrag vast te leggen tot waar de zilveren pasmunten van elk land wettig betaalmiddel zouden zijn tussen particulieren in de vier landen?
6. Zou het nuttig zijn, in gemeenschappelijk overleg, de maximaal toegelaten slijtage vast te leggen, waarboven particulieren de pasmunten kunnen weigeren, en deze moeten worden omgesmolten door de Overheid die ze heeft uitgegeven?
7. Op welke gemeenschappelijke basis kan het uit te geven bedrag aan zilveren pasmunten worden bepaald voor de vier landen?
8. Zou het niet nodig zijn te bepalen dat de openbare kassen van de vier landen verplicht zijn de goudstukken te aanvaarden die zijn geslagen conform de wet van het jaar XI [*van de Franse revolutionaire kalender, d.w.z. 1803*]?
9. Is het nodig het systeem van de dubbele standaard te vervangen dat voortvloeit uit de wet van het jaar XI met betrekking tot de [*zilver*]stukken van 5 frank?

Merk op dat de eerste zeven vragen betrekking hebben op de zilveren pasmunt, en dat er dan telkens slechts één enkele vraag slaat op resp. de goudstukken en de zilveren 5 frank-stukken; overigens was deze laatste vraag niet opgenomen in de originele versie van de vragenlijst, maar werd ze pas toegevoegd bij de opening van de onderhandelingen, eigenlijk tegen de zin van de Franse delegatie.

Om de inhoud van de bepalingen van het verdrag goed te kunnen begrijpen, is het dus aangewezen eerst de inhoud van deze vragen te analyseren.

Vragen m.b.t. de zilveren pasmunt

Meerdere vragen verwijzen naar verschillen in gehalte van de zilveren pasmunten van de lidstaten, en uit de vraagstelling kan worden afgeleid dat dit een recent fenomeen was, m.a.w. dat er tot enkele jaren voordien geen verschillen bestonden. Wat was er dan gebeurd? De vier betrokken landen hadden al lang

vóór 1865 een gelijkaardig monetair systeem ingevoerd^[3], en sloegen dus aanvankelijk ook stukken met hetzelfde gehalte aan edel metaal. Maar door enerzijds, de toename van het aanbod aan goud vanaf ca. 1850 (dankzij de ontdekking van goud in Californië en kort daarna in Australië), en anderzijds, de toename van de vraag naar zilver vanuit Brits-Indië, was de zilverprijs beginnen stijgen t.o.v. die van de goudprijs. Daardoor steeg de intrinsieke waarde van de zilverstukken (met een gehalte van 900‰) uit boven hun nominale waarde; de aanmunting van de grote zilverstukken van 5 frank viel dan ook zo goed als stil, maar dit kon nog enigszins worden opgevangen door de uitgifte van kleine – en daarom trouwens onpopulaire – goudstukjes met dezelfde waarde. Voor de zilveren pasmunt (2 frank en minder) was een vervanging door goudstukjes evenwel geen optie, en daarom was Zwitserland, als eerste betrokken land, al in 1860 overgegaan tot het enige alternatief dat overbleef, nl. het verminderen van het zilveragehalte van die pasmunt, en wel van 900 naar 800‰. In 1862 volgde Italië dit voorbeeld, zij het dat een iets hoger gehalte werd gekozen, nl. 835‰. Twee jaar later nam Frankrijk deze beslissing over, maar enkel voor de pasmunten van 20 en 50 centiem, terwijl die van 1 en 2 frank het gehalte van 900‰ behielden (de door de keizerlijke regering voorgestelde vermindering voor deze laatste stukken stuitte op verzet in het Franse *Corps législatif*; hoe dan ook werden er in Frankrijk in 1864 en 1865 geen stukken van 1 en 2 frank aangemunt).

Het resultaat was dus dat de vroegere eenvormigheid, nl. een gehalte van 900‰ voor alle zilveren (pas)munten, was doorbroken, waarbij de Franse Overheid, en bijgevolg ook de Franse banken, weigerachtig stonden tegenover het aanvaarden van de nieuwe Zwitserse en Italiaanse pasmunten aan hun nominale waarde.

In België was er al sinds 1853 geen zilveren pasmunt meer geslagen (een kleine hoeveelheid stukjes van 20 centiem in 1858 niet te na gesproken), en er begon zich dan ook een nijpend tekort daaraan voor te doen. Frère-Orban, de toenmalige minister van Financiën (die ook de drijvende kracht was geweest achter de oprichting van de Nationale Bank van België in 1850), vond de tijd rijp om het probleem op een multilaterale basis aan te pakken, en contacteerde daartoe de Franse regering, die welwillend inging op dit voorstel.

Omdat het duidelijk was dat de oplossing sowieso moest worden gezocht in zilveren pasmunt met een gehalte lager dan 900‰, was het ook evident dat de aanmaak ervan moest worden voorbehouden aan de Overheid, daar waar voor de standaardmunten, d.w.z. de goudstukken en de zilveren 5 frank-stukken, het principe van de ‘vrije aanmunting’ (*frappe libre*) gold, dat inhield dat iedereen

---

^[3] In Frankrijk was dit al gebeurd in het jaar IV (1795), in volle ‘assignatenperiode’; de bepalingen bleven toen grotendeels dode letter, maar werden in het jaar IX (1803) bevestigd onder 1ste consul Bonaparte — in Piëmont-Sardinië in 1816, zij het onder de naam *lira*, die in 1861 ook de munteenheid werd van het nieuwe koninkrijk Italië (en die trouwens ook reeds de munteenheid was geweest van het koninkrijk dat Napoleon had opgericht in 1807, en waarvan hij tot 1814 de vorst was) — in België in 1832 — in Zwitserland in 1850. De muntstukken van al deze landen hadden probleemloos op elkaars grondgebied gecirculeerd, zonder dat daartoe formele juridische afspraken nodig waren gebleken.

edel metaal naar de muntateliers kon brengen om dit te laten aanmunten, mits betaling van de kosten. De Overheden konden op de aanmunting van pasmunt een winstmarge realiseren van *ca.* 7%, maar er moest natuurlijk worden vermeden dat een lidstaat meer pasmunten zou slaan dan nodig voor zijn interne omloop, waarbij het teveel dan massaal over de grenzen zou trekken naar de andere lidstaten. Dit verklaart vraag 7 m.b.t. het vastleggen van een limiet per land.

Daarnaast was het ook logisch dat de Overheden de versleten stukken op hun kosten terug uit omloop zouden nemen, en daarbij uniforme kwaliteitsnormen zouden hanteren, die trouwens voldoende hoog moesten zijn om valsmunters en muntsnoeiërs het leven niet te gemakkelijk te maken. Dit verklaart vraag 6.

Vraag m.b.t. de goudstukken

Hoewel Zwitserland in principe dezelfde munteenheid had als met name zijn Franse buur, had het land geen eigen goudstukken uitgegeven, zodat moet worden gesteld dat de Zwitserse frank eigenlijk gebaseerd was op de *zilveren* i.p.v. de *dubbele standaard* van het Frans monetair systeem (*we komen verder terug op deze termen*). Toen dan vanaf het midden van de jaren 1850 de waarde van het goud begon te dalen, zakte de intrinsieke waarde van de goudstukken beneden hun nominale waarde. De Zwitserse Overheid had toen beslist geen goudstukken (*de facto* vooral van Franse origine) meer toe te laten in de openbare kassen van de Confederatie. Dit verbod kon in de praktijk overigens moeilijk worden hardgemaakt, want Zwitserse privépersonen en -banken maakten geen bezwaar tegen betalingen met buitenlandse goudstukken, zodat ook de openbare kassen schoorvoetend terug dergelijke stukken gingen aanvaarden. Maar theoretisch bestond dus nog altijd het risico dat de Zwitserse Overheid de vroegere maatregel terug effectief zou doen toepassen, vandaar dat de Franse regering een vraag om dit te beletten in de lijst had opgenomen.

Vraag m.b.t. de zilveren 5 frank-stukken

Zoals reeds gezegd, was een vraag m.b.t. het toekomstig statuut van de zilveren 5 frank-stukken niet opgenomen in de oorspronkelijke versie van de vragenlijst. Dit was geen toevallige vergetelheid, want een dergelijke vraag opende in zekere zin de spreekwoordelijke ‘doos van Pandora’. Wat was hierbij dan het probleem? De Franse muntwet van het jaar IX had goud en zilver op monetair vlak op gelijke voet geplaatst, d.w.z. dat een betaling – hoe groot het bedrag ook – altijd kon gebeuren in één van beide metalen of een mix ervan. Daarbij was het natuurlijk essentieel dat er een vaste verhouding tussen de waarde van beide metalen zou gelden, en die was in de wet vastgelegd op $15 \frac{1}{2} \div 1$. In de praktijk was de reële verhouding van de marktprijzen soms iets hoger of soms iets lager, maar sinds het jaar IX (= 1803, m.a.w. gedurende al meer dan 60 jaar) waren de afwijkingen steeds binnen aanvaardbare perken gebleven, zelfs toen vanaf *ca.* 1850 de hoeveelheid beschikbaar goud op enkele jaren tijd nagenoeg was verdubbeld. Dit gaf dus wel heel wat krediet en prestige aan het Franse monetair systeem, dat een grote stabiliserende werking werd toegedicht.

Daartegenover stond echter een al eeuwenlange stijgende lange-termijntendens van de waarde van goud t.o.v. die van zilver: in het Oude Rome was goud naar schatting zo'n 10 keer meer waard dan zilver, maar tegen het einde van de 18de eeuw was dit al ongeveer 15 keer zoveel geworden ^[4], en er was eigenlijk geen enkele reden om aan te nemen dat die historische – stijgende – trend zich in de toekomst niet zou doorzetten. Vandaar dat heel wat monetaristen ervan overtuigd waren dat het een illusie was te hopen dat een vaste verhouding bij wet zou kunnen worden vastgelegd, zodat de dubbele standaard – die zulks veronderstelde – eigenlijk op termijn gedoemd was te mislukken; en als dan toch moest worden geselecteerd voor een enkele geldstandaard ^[5], dan was het beter te kiezen voor goud dan voor zilver, omdat het gele metaal (met zijn hogere waarde) beter aangepast leek aan de noden van de zich in de 19de eeuw volop ontwikkelende industrie en handel, hetgeen steeds grotere geldsommen vergde.

De consequentie van een dergelijke wijziging van het monetair systeem zou dan natuurlijk zijn dat de in omloop zijnde zilveren 5 frank-stukken (de zgn. *écus*) hun statuut van 'volwaardig' geld zouden verliezen, en dus zouden moeten worden vervangen door stukken met een fiduciair karakter. Maar aangezien Frankrijk sinds de invoering van het systeem van de frank bijna 900 miljoen *écus* had geslagen, zou dit een dure operatie worden, wat voor Parijs onaanvaardbaar was. Dit verklaart meteen de weigerachtige houding van de Franse regering en haar delegatie om dit onderwerp ter sprake te brengen op de conferentie. Voor de andere lidstaten lag dit anders, want die hadden relatief gezien veel minder van dergelijke stukken in omloop gebracht, en de eventuele kosten zouden dus voor hen binnen aanvaardbare perken blijven (zeker indien de hoge zilverprijs zou aanhouden, maar in het geval van een massale ontmunting van *écus* was dit eerder weinig waarschijnlijk). Het Franse standpunt haalde het echter, waarbij het argument werd gebruikt dat het beter was 'op twee benen (een gouden en een zilveren) te lopen dan op slechts één' ^[6].

★

---

^[4] Aangezien het gebruik om de nominale waarde te graveren op goudstukken pas na de Franse Revolutie werd veralgemeend, kon de koers waartegen ze circuleerden tot dan toe bij eenvoudige beslissing van de Overheid worden aangepast, zonder dat het dus nodig was de oudere stukken in te trekken en om te smelten. Dergelijke aanpassingen waren tot het einde van de 18de eeuw omzeggens een constant gegeven geweest in de monetaire geschiedenis van nagenoeg alle Europese Staten.

^[5] De Franse terminologie voor deze begrippen is resp. '*double étalon*' en '*étalon unique*'. Toen puristen opmerkten dat de term '*double étalon*' eigenlijk een *contradictio in terminis* was, omdat een standaard per definitie iets eenduidigs moet zijn en dus nooit een dubbel karakter kan hebben, werd hij soms vervangen door '*étalon bimétallique*', maar dit kwam natuurlijk op hetzelfde neer.

^[6] Die beeldspraak zou zich later keren tegen de voorstanders van de dubbele standaard: toen de zilverprijs vanaf 1873 inderdaad sterk begon te dalen (*zie verder*), moesten de lidstaten noodgedwongen overgaan op een *de facto* gouden standaard, die dan werd omschreven als de 'manke' standaard (*l'étalon boiteux – the limping standard*), met een 'gezond gouden been en een ziek zilveren been'.

Na deze analyse van de vragenlijst die bij de besprekingen werd gebruikt om de internationale conventie in detail uit te werken, zijn we nu beter in staat de bepalingen daarvan te duiden.

Analyse van de verdragsbepalingen

Preambule

Zijne Majesteit de Koning der Belgen
 Zijne Majesteit de Keizer der Fransen
 Zijne Majesteit de Koning van Italië en
 De Zwitserse Confederatie

in dezelfde mate bezielde met het verlangen hun monetaire wetgevingen beter op elkaar af te stemmen, te verhelpen aan het ongemak dat hun inwoners ondervinden tengevolge van de verschillen in het zilveragehalte van hun pasmunt, en, door met elkaar een muntunie te vormen, bij te dragen tot de vooruitgang van de eenvormigheid van maten, gewichten en munteenheden,

hebben besloten met die doeleinden een overeenkomst af te sluiten, en hebben daartoe als gevolmachtigde vertegenwoordigers benoemd:

Zijne Majesteit de Koning der Belgen: dhrn. Frédéric FORTAMPS, senator, directeur van de *Banque de Belgique*, en A. KREGLINGER, regeringscommissaris bij de Nationale Bank,

Zijne Majesteit de Keizer der Fransen: dhrn. Marie-Louis-Pierre-Félix Esquirou DE PARIEU, ondervoorzitter van de *Conseil d'État*, en Théophile-Jules PELOUZE, voorzitter van de *Commission des Monnaies*,

Zijne Majesteit de Koning van Italië: dhrn. Isaac ARTOM, raadgever bij de Italiaanse ambassade in Parijs, en Valentin PRATOLONGO, directeur-afdelingshoofd bij het ministerie van Landbouw, Industrie & Handel,

De Zwitserse Confederatie: dhrn. KERN, gevolmachtigd vertegenwoordiger bij de Franse Regering, en FEER-HERZOG, lid van het Federaal Parlement.

Laat ons beginnen met namen te kleven op de vermelde monarchen. Voor België werden de onderhandelingen die tot de overeenkomst zouden leiden, nog opgestart onder Leopold I, maar die overleed een tweetal weken vóór de ondertekening van de definitieve versie; dit had echter geen invloed op de houding van de Belgische delegatie, want die voerde de onderhandelingen toch voor rekening van de Belgische regering, en in de eerste plaats de toenmalige en reeds vermelde minister van Financiën, Frère-Orban.

In Frankrijk lag dat anders: Napoleon III was een overtuigd voorstander van de verspreiding van het decimaal stelsel dat door Franse geleerden op punt was gesteld, en was *persoonlijk* geïnteresseerd in alles wat het internationaal prestige van Frankrijk kon bevorderen. Bovendien volgde hij in heel wat materies het

voorbeeld van zijn illustere oom^[7], en die was ook een overtuigd voorstander geweest van de verspreiding van het Frans monetair systeem, dat dan ook niet toevallig werd ingevoerd in meerdere Staten waar Napoleon I een familielid op de troon had geplaatst of die onder zijn ‘bescherming’ stonden.

Voor Italië tenslotte ging het om Victor-Emanuel II, die zich pas sinds enkele jaren koning van Italië mocht noemen (daarvoor was hij koning van Piëmont-Sardinië), ook al was het eenmakingsproces nog niet afgerond (Midden-Italië, en meer bepaald Rome, was nog pauselijk gebied, en de streek rond Venetië in het Noord-Oosten stond onder Oostenrijks gezag; beide regio's maakten dus nog geen deel uit van het toenmalige *Regno d'Italia*).

Het loont ook de moeite om de namen te overlopen van de onderhandelaars van de vier landen die aan de conferentie deelnamen; het is vooral ook interessant om eens te kijken welke instanties ze juist vertegenwoordigden.

Voor België namen twee financieel deskundigen deel: een vertegenwoordiger van de Nationale Bank van België (en dus ook de spreekbuis van minister Frère-Orban), en een vertegenwoordiger van de privé-banken^[8].

Voor Frankrijk moet vooral de naam van de Pariëu in de kijker worden gezet. Deze politicus was een overtuigd voorstander van monetaire eenmaking (natuurlijk gebaseerd op de Franse muntwet), en vond daartoe gewillig gehoor bij Napoleon III; de Pariëu zat trouwens de onderhandelingen voor, niet alleen in 1865, maar ook nog nadien^[9], en beijverde zich voor een uitbreiding van de muntunie^[10]. Pelouze was eerder een technicus, die onder meer testen had doen uitvoeren met verschillende zilverlegeringen (van 800, 835 en 850‰). Voor de volledigheid moet worden opgemerkt dat in de opsomming hierboven, de namen ontbreken van het derde en vierde lid van de Frans delegatie^[11]: het betrof

^[7] Zo liet Napoleon III zich vanaf 1861 op zijn munten afbeelden met een lauwerkroon, net zoals zijn oom dat had gedaan.

^[8] De *Banque de Belgique* die dhr. Fortamps had afgevaardigd was – ondanks haar naam – wel degelijk een privé-bank, in 1835 opgericht door Charles de Brouckère om te dienen als tegengewicht tegen de almachtige *Société Générale*; ze ging echter failliet in 1876.

^[9] Hij was meer bepaald dienstdoend voorzitter van de internationale monetaire conferentie van 1867, georganiseerd in Parijs n.a.v. de Wereldtentoonstelling aldaar (deze conferentie werd formeel voorgezeten door een neef van Napoleon III, die bekend stond om zijn liberale, democratische en zelfs republikeinse ideeën, maar die nauwelijks tussenkwam in de debatten). Aan deze conferentie namen toen ook Groot-Brittannië, Rusland en meerdere Duitse staten deel, maar ze was geen succes.

^[10] De Pariëu onderhield goede contacten met de Oostenrijks-Hongaarse politicus von Hoch, met wie hij een ontwerpverdrag voor de aansluiting van de dubbelmonarchie bij het Frans monetair systeem zou onderhandelden (zie ook het artikel 12), maar dit bleef dode letter. Hij was ook bevriend met de Zweedse bankier en diplomaat Wallenberg, en deze kreeg gedurende enkele jaren van zijn regering gedaan dat ze goudstukken van 10 frank (zgn. *carolins*) liet slaan, om de handel met de landen uit de ‘frankzone’ te vergemakkelijken.

^[11] Blijkbaar vereis(t)en de diplomatieke geplogendheden dat het aantal ondertekenaars voor elk land hetzelfde is, en dus moest worden beperkt tot twee, daar waar de Franse en Zwitserse delegaties resp. vier en drie leden telden.

dhrn. Herbert, directeur bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, en Julien, directeur bij het ministerie van Landbouw, Handel & Openbare Werken (deze laatste is, blijkens de verslagen, geen enkele keer inhoudelijk tussengekomen in de besprekingen). Maar wat hierbij het meeste opvalt, is dat de (ruime) Franse delegatie geen enkele vertegenwoordiger telde van de financiële wereld, noch onder de vorm van een medewerker van het ministerie van Financiën, noch van een afgevaardigde van de *Banque de France* (die later nochtans een beslissende rol zou spelen in het reilen en zeilen van de Muntunie); deze beide instanties – die toch de openbare kassen van de Franse Overheid beheerden – zouden zich dan ook van bij het begin eerder ‘koele minnaars’ tonen van de Muntunie.

Italië was vertegenwoordigd door een diplomaat, die nauwelijks is tussengekomen in de besprekingen (en dan vooral om op te merken dat het nieuwe koninkrijk niets wenste te wijzigen aan het monetair systeem dat het enkele jaren voordien had ingevoerd), en een technicus van wat we vandaag de dag het ministerie van Economische Zaken zouden noemen. Misschien wijst dit laatste erop dat de Italiaanse regering ervan uitging dat de Muntunie zou kunnen leiden tot een uitbreiding van de handelsbetrekkingen met de andere leden?

Zwitserland, de kleinste partner van de toekomstige Muntunie, was vertegenwoordigd door een delegatie met drie leden, waarbij de naam van dhr. Escher ontbreekt in de lijst van ondertekenaars; hij was directeur van de Zwitserse Munt in Bern, m.a.w. een technicus. Dhr. Kern was een diplomaat zonder veel inbreng, maar dit lag anders voor dhr. Feer-Herzog, een politicus en industrieel die gespecialiseerd was in monetaire aangelegenheden, en meerdere publicaties terzake op zijn naam heeft staan. Hij zou actief deelnemen aan de besprekingen, en daarbij meermaals ingaan tegen de Parieu (*zie ook verder*).

Artikel I

België, Frankrijk, Italië en Zwitserland vormen een Unie met betrekking tot de massa, het gehalte, de diameter en de koers van hun gouden en zilveren munten. Er wordt voorlopig niets veranderd aan de regelgeving van de betrokken landen op het vlak van de munten in onedele metalen.

Dit basisartikel verdient toelichting op drie punten.

De term ‘koers’ wordt door meerdere auteurs die hebben gepubliceerd over de Muntunie, ofwel over het hoofd gezien, ofwel verkeerd geïnterpreteerd. De juiste verklaring is dat de Franse wetgeving een onderscheid maakte tussen ‘officiële koers’ en ‘wettelijke koers’, onderscheid dat niet bestond in de drie andere lidstaten. De officiële koers kwam erop neer dat enkel de Overheid verplicht was de munten in kwestie te aanvaarden, maar dat die verplichting niet gold voor privépersonen en -instellingen – de wettelijke koers^[12] hield in dat iedereen (dus

^[12] In het Frans worden de termen ‘*cours officiel*’ en ‘*cours légal*’ gebruikt. Een juistere vertaling van deze laatste term zou zijn: muntstukken die wettig betaalmiddel zijn.

zowel de Overheid als privépersonen en -instellingen) verplicht was de munten ter betaling te aanvaarden (zij het dat voor sommige types maximale bedragen konden worden opgelegd). Concreet betekende dit dat met name de *Banque de France*, die formeel gezien een privé-instelling was, onder het stelsel van de officiële koers niet kon worden verplicht de munten van de andere lidstaten te aanvaarden aan haar loketten.

De bepaling m.b.t. de munten in onedele metalen^[13] liet de deur open om ook voor het kleingeld over te gaan tot een uniformisering, maar daarvan is niets in huis gekomen. Op dat moment gebruikten Frankrijk en Italië dezelfde types kleingeld (1, 2, 5 en 10 centiem in brons, met een massa van resp. evenzoveel gram), maar het Belgisch kleingeld bestond uit koperstukken van 1 en 2 centiem die dubbel zo zwaar waren, en uit stukken van 5, 10 en 20 centiem in koper-nikkel (toen een innovatie), terwijl Zwitserland bronzen stukken gebruikte van 1 en 2 centiem die resp. 1,5 en 2,5 gram wogen, en stukken van 5, 10 en 20 centiem in complexe legeringen van zilver^[14], koper en nikkel. Aan deze toestand zou de internationale overeenkomst uiteindelijk dus niets wijzigen^[15].

Merken we tenslotte nog op dat dit basisartikel niets zegt over de naam van de munteenheid: België, Frankrijk en Zwitserland behielden dus hun franken (en centiemen), terwijl Italië de naam *lira* (mv. *lire*) mocht blijven gebruiken^[16].

Artikel 2

De lidstaten verbinden er zich toe uitsluitend goudstukken te slaan of te laten slaan, met hun afbeeldingen, met een waarde van 100, 50, 20, 10 en 5 frank en met de volgende kenmerken wat betreft de massa, het gehalte, de diameter en de toleranties:

goudstuk van	juiste massa in gram	juist gehalte in ‰	tolerantie naar boven en beneden in ‰		diameter in mm
			op de massa	op het gehalte	
100 frank	32,258 06	900	1	2	35
50 frank	16,129 03	900	1	2	28
20 frank	6,451 61	900	2	2	21
10 frank	3,225 81	900	2	2	19
5 frank	1,612 90	900	3	2	17

^[13] De Franse tekst heeft het over *monnaie (d'appoint) de billon*.

^[14] De stukken van 5 centiem bevatten 5% zilver, die van 10 centiem 10%, en die van 20 centiem 15%.

^[15] Voor de volledigheid moet worden opgemerkt dat in de marge van de conferentie wel stappen werden ondernomen om de onderlinge uitwisseling te regelen van Frans en Belgisch kleingeld dat de grens overstak in de beurzen van de talrijke Belgische seizoensarbeiders die toen gingen werken in het noorden van Frankrijk.

^[16] Net zoals Griekenland dat later zou toetreden, de naam *drachme* mocht gebruiken.

Ze zullen deze stukken zonder onderscheid aanvaarden in hun openbare kassen, ongeacht de lidstaat waar ze zijn geslagen, onder voorbehoud evenwel van de uitsluiting van stukken met een massa die, door slijtage, ½% onder de toegelaten tolerantie zou liggen, of waarvan de afbeeldingen onherkenbaar zouden zijn.

Het lijkt eigenlijk bijna contradictorisch te moeten vaststellen dat in de preambule gewag wordt gemaakt van de bevordering van het decimaal stelsel, en dan in de bovenstaande tabel massa's te zien staan die allesbehalve mooi ronde getallen zijn. Maar deze massa's waren het rechtstreeks gevolg van de verhouding die werd gekozen tussen de waarde van het goud en die van het zilver, en die, zoals reeds gezegd, in de Franse muntwet was vastgelegd op $15 \frac{1}{2}$ ^[17]. Meer concreet: de officiële prijs voor 1 kg zilver met een gehalte van 900% (zie ook het volgende artikel) bedroeg 200 frank, en die van 1 kg goud met eenzelfde gehalte 3.100 frank. Anders gezegd, moesten dus uit 1 kg muntgoud worden geslagen: 31 stukken van 100 frank, 62 stukken van 50 frank, 155 stukken van 20 frank, 310 stukken van 10 frank, of 620 stukken van 5 frank, hetgeen meteen de cijfers na de komma voor de massa's verklaart^[18].

Merk ook op dat de tekst het heeft over 'slaan of laten slaan', wat dus expliciet de vrije aanmuntning van goud (dus op vraag van privépersonen en -instellingen) toeliet. In de praktijk zou dit ook effectief het geval zijn, met uitzondering van Zwitserland, waar munten enkel voor rekening van de Federale Overheid werden geslagen.

De tolerantie op het gehalte bedroeg 2‰, zodat m.a.w. een vork werd toegelaten van 898 tot 902%. Deze tolerantie zou later worden beperkt tot 1‰, op grond van de verbeterde affineertechnieken.

Niet alle lidstaten hebben ook effectief alle voorziene munttypes geslagen: enkel Frankrijk en Italië (en nadien ook Griekenland) hebben al de vijf types aangemunt; België hield het uitsluitend bij stukken van 20 frank (als we abstractie maken van proefstukken), en Zwitserland aanvankelijk ook, maar het bracht in een latere fase ook stukken van 10 en 100 frank uit. De goudstukjes van 5 frank, die in de eerste plaats waren ingevoerd ter vervanging van de te duur geworden zilveren 5 frank-stukken, waren nooit populair (wegens te klein) en werden na 1868 niet meer geslagen^[19], ook al omdat toen de aanmuntning van de zilveren 5 frank-stukken terug massaal op gang was gekomen.

^[17] Toen na de Franse Revolutie moest worden gekozen voor een nieuw monetair systeem, hadden wetenschappers gepleit voor een verhouding van $15 \frac{5}{8}$ i.p.v. $15 \frac{1}{2}$, wat dan zou hebben toegelaten stukken te slaan van 25 frank met een massa van exact 8 gram; dit voorstel werd echter verworpen, en de verhouding van $15 \frac{1}{2}$, die reeds dateerde van vóór de Revolutie, werd behouden.

^[18] In de Italiaanse muntwet van 1862 werd trouwens gewerkt met breuken; zo bedroeg de juiste massa die een stuk van 20 lire moest hebben $6 \frac{14}{31}$ gram.

^[19] Abstractie makend van nog geen tienduizend Griekse 5 drachme-stukjes in 1876, en van zeer beperkte Franse aanmuntingen – enkele tientallen exemplaren – in 1878 en 1889 voor hoogwaardigheidsbekleders en verzamelaars, n.a.v. de Wereldtentoonstellingen in Parijs.

De limiet van ½% die was voorzien als maximum massaverlies aan slijtage moest een goede kwaliteit van de gouden munten in de omloop garanderen, maar de conventie voorzag niet wat er dan moest gebeuren met stukken die meer waren afgesleten, behalve dan dat ze dus niet meer door de openbare kassen moesten worden aanvaard (zodat de Overheid dus ook niet moest opdraaien voor de kosten van dat verlies aan edel metaal). Een dergelijke houding zou op termijn niet houdbaar blijken, en vanaf 1889 voorzag de Franse regering jaarlijks een budget om het verlies toch ten laste te nemen, althans binnen bepaalde perken.

Merken we tenslotte nog op dat er geen goudstukken waren voorzien met een waarde van 25 frank, terwijl op de reeds vermelde conferentie van 1867 juist zou worden gepleit voor dergelijke stukken, omdat die nauw aansloten bij de Engelse *sovereign* (met een waarde van ca. 25,2 frank) en de Amerikaanse *half eagle* (\$5, met een waarde van ca. 25,9 frank). Spanje – geen lid van de Muntunie – zou die aanbeveling trouwens in de praktijk omzetten, met stukken van 25 *pesetas*.

Artikel 3

De lidstaten verbinden er zich toe uitsluitend zilverstukken van 5 frank te slaan of te laten slaan, met hun afbeeldingen, met de volgende kenmerken wat betreft de massa, het gehalte, de diameter en de toleranties:

zilverstuk van	juiste massa in gram	juist gehalte in ‰	tolerantie naar boven en beneden in ‰		diameter in mm
			op de massa	op het gehalte	
5 frank	25	900	3	2	37

Ze zullen deze stukken zonder onderscheid aanvaarden in hun openbare kassen, ongeacht de lidstaat waar ze zijn geslagen, onder voorbehoud evenwel van de uitsluiting van stukken met een massa die, door slijtage, 1% onder de toegelaten tolerantie zou liggen, of waarvan de afbeeldingen onherkenbaar zouden zijn.

Zoals reeds vermeld onder het vorige artikel, kwam de massa overeen met een officiële zilverprijs van 200 frank per kg (900‰ fijn). In de jaren die aan de onderhandelingen voorafgingen, lag de reële marktprijs daar iets boven, maar dat zou al snel veranderen. Door een samenloop van omstandigheden – de ontdekking van nieuwe zilvermijnen in Noord-Amerika, het omslaan van de handelsbalans met het Verre Oosten, en het feit dat het in 1871 uitgeroepen Duitse keizerrijk opteerde voor de gouden standaard, gebaseerd op een nieuwe *mark* (met 100 frank = 81 mark), terwijl voordien nagenoeg alle Duitse staten de zilveren standaard hadden gehanteerd (de Scandinavische landen zouden dit voorbeeld volgen in 1872 en hun eigen muntunie oprichten, gebaseerd op de *kroon*, met 100 frank = 72 kroon) – begon vanaf 1873 de zilverprijs te dalen, en wel in die mate dat de vrije aanmuntning van zilveren 5 frank-stukken die in dit artikel was voorzien, leidde tot een massale productie van dergelijke stukken, die winstgevend was voor de betrokken handelaars in edel metaal, maar die de dubbele standaard waarop het monetair systeem was gebaseerd, onder druk zette (tegenover elke invoer van goedkoop zilver stond in principe immers een equivalente

uitvoer van duur goud). Om te vermijden dat de Wet van Gresham zou leiden tot het volledig verdwijnen van de goudstukken uit de omloop (waardoor de wisselkoers van de frank van de Muntunie niet meer op goud, maar nog louter op het goedkope zilver zou zijn gebaseerd, hetgeen dus zou neerkomen op een devaluatie), besloten de regeringen eerst, ieder voor zich, noodmaatregelen uit te vaardigen die een beperking inhielden van het maximumbedrag dat hun Munthuizen dagelijks mochten slaan^[20], waardoor de betrokken speculanten langer op hun muntstukken moesten wachten en dus renteverlies leden. Maar dit bleek al snel ontoereikend, en daarom werd vanaf 1874 overeengekomen de (vrije) aanmunting te beperken tot een bepaald maximumbedrag per jaar, dat rekening hield met het bevolkingsaantal; in een later stadium werd dan de aanmunting van dergelijke stukken zelfs volledig verboden, zowel voor de burger als voor de Overheid^[21]. De reeds in omloop gebrachte stukken behielden evenwel hun wettig statuut van standaardmunt op het grondgebied van de Muntunie, maar vanzelfsprekend niet daarbuiten: de ‘manke’ standaard werd daarmee een feit.

Artikel 4

De lidstaten zullen voortaan uitsluitend zilverstukken slaan van 2 en 1 frank en 50 en 20 centiem met de volgende kenmerken wat betreft de massa, het gehalte, de diameter en de toleranties:

zilverstuk van	juiste massa in gram	juist gehalte in ‰	tolerantie naar boven en beneden in ‰		diameter in mm
			op de massa	op het gehalte	
2 frank	10	835	5	3	27
1 frank	5	835	5	3	23
50 centiem	2,5	835	7	3	18
20 centiem	1	835	10	3	16

Ze zullen deze stukken zonder onderscheid aanvaarden in hun openbare kassen, ongeacht de lidstaat die ze heeft geslagen, onder voorbehoud evenwel van de uitsluiting van stukken waarvan de massa, door slijtage, 5% onder de toegelaten tolerantie zou liggen, of waarvan de afbeeldingen onherkenbaar zouden zijn.

^[20] De Belgische regering gaf toen een dubieuze interpretatie aan de bepalingen van de pacht-overeenkomst die de Belgische Staat had afgesloten met Allard, een privé-ondernemer die de Munt van Brussel uitbaatte: in die overeenkomst stond dat hij een minimum-capaciteit moest garanderen die neerkwam op 150.000 frank per dag; dit bedrag werd nu ineens geïnterpreteerd als een maximum dat hij niet mocht overschrijden, waardoor deze privé-ondernemer, die ook bankier en handelaar in edele metalen was, een mooie winst misliep. Overigens bleek de pachter van de Munt van Bordeaux – uit winstbejag – te zijn overgegaan tot een clandestiene aanmunting van *écus* boven het toegestane maximum. Dit was één van de redenen waarom de Franse Overheid in 1878 een einde maakte aan het pachtstelsel.

^[21] De officiële teksten spraken trouwens aanvankelijk enkel van een ‘tijdelijke opschorting’. Een ‘uitzondering’ werd nadien gemaakt voor Zwitserland, dat toelating kreeg om oude versleten 5 frank-stukken uit omloop te nemen en te vervangen door nieuwe munten; op die manier steeg immers het aantal Zwitserse *écus* niet, maar verbeterde wel hun kwaliteit.

Aangezien deze stukken een fiduciair karakter hadden, d.w.z. dat hun intrinsieke waarde onder hun nominale waarde lag, was het logisch dat ze enkel voor rekening van de betrokken Overheden mochten worden geslagen (vandaar dat hier de uitdrukking ‘laten slaan’ niet meer voorkomt). Het gehalte van 835‰ werd aangenomen voor alle zilveren pasmunten; het was misschien ook niet echt een mooi ‘decimaal’ getal (zoals bv. 800 of 850‰ dat zouden zijn geweest), maar het had in ieder geval voor de Italiaanse regering het voordeel dat die lagere affinagekosten had bij het omsmelten, na de staatkundige eenmaking, van veel oude munten uit de vorige gebieden met een gehalte van 10/12 of 833 1/3 ‰^[22].

Ook hier bleek dat niet alle vier de lidstaten daadwerkelijk alle voorziene types hebben geslagen: zo gaven België en Zwitserland al tijdens de onderhandelingen te kennen geen stukjes van 20 centiem in zilver te zullen uitgeven, aangezien die te klein werden bevonden, gemakkelijk verloren gingen, en daarom niet populair waren. Frankrijk kon zich in deze kritiek vinden, en het zou de aanmuntning van die stukjes trouwens reeds in 1868 stopzetten (abstractie makend van enkele tientallen exemplaren in 1878 en 1889; *cfr. de goudstukjes van 5 frank*). Maar Italië drong aan op het behoud van die stukjes, die – volgens een delegatielid – wel degelijk gewild waren in Italië; het is dan ook enigszins verrassend te moeten vaststellen dat Rome die stukjes in 1883 toch zou ontmunten, overigens zonder de andere lidstaten daarvan officieel op de hoogte te brengen.

Merken we ook nog op dat dit artikel, zoniet expliciet, dan toch impliciet, de regeringen verbood biljetten (= ‘papieren munten’) met een waarde van 2 frank of minder uit te geven^[23]. We komen hierop verder terug.

Artikel 5

De zilverstukken van 2 en 1 frank en 50 en 20 centiem die zijn geslagen met andere kenmerken dan die uit artikel 4, moeten tegen uiterlijk 1 januari 1869 uit omloop worden genomen. Deze termijn wordt verlengd tot 1 januari 1878 voor de stukken die Zwitserland heeft uitgegeven in uitvoering van de wet van 31 januari 1860.

Aangezien één van de redenen van de conventie was, het herstellen van de uniformiteit van de zilveren pasmunt, was het de logica zelve dat stukken die niet

^[22] De oude affinagetechnieken onderschatten systematisch het reëel zilveragehalte met een paar ‰, zodat die pre-decimale munten een reëel gehalte hadden van nagenoeg 835‰. Overigens was de tolerantiemarge breed genoeg om ook stukken met een reëel gehalte van 10/12 te gebruiken zonder verdere affinage.

^[23] Hierbij moet worden opgemerkt dat papiergeld op dat moment – en vandaag de dag in principe nog altijd – niet van overheidswege in omloop werd gebracht, maar wel door emissiebanken (zeker in de 19de eeuw doorgaans met een privé-statuut), die – zoals de Nationale Bank van België of de *Banque de France* – papiergeld mochten uitgeven onder voorwaarden die weliswaar door de betrokken Overheden werden vastgelegd, maar zonder dat deze laatste dus zelf tussenkwamen in de uitgifte ervan, laat staan de omwisseling ervan in klinkende munt zouden waarborgen.

voldeden aan de nieuw overeengekomen uniforme kenmerken, uit de omloop moesten worden genomen. Het betrof de oudere stukken met een gehalte van 900‰, maar ook de stukken met een gehalte van 800‰ die Zwitserland in de jaren 1860-63 had uitgegeven, en die in 1865 dus allesbehalve versleten waren; vandaar dat Zwitserland voor deze stukken uitstel kreeg tot eind 1877.

Voor de volledigheid merken we op dat België voor ongeveer 18,6 miljoen frank zilver pasmunt met een gehalte van 900‰ had uitgegeven; daarvan werd voor ongeveer 13,5 miljoen (hetzij bijna $\frac{3}{4}$) uit omloop genomen en gebruikt voor de aanmaak van de nieuwe pasmunten met een gehalte van 835‰.

Artikel 6

De zilverstukken geslagen conform artikel 4 zullen wettig betaalmiddel zijn voor de inwoners van de lidstaat die ze heeft aangemunt, tot een maximum bedrag van 50 frank per betaling.

De lidstaat die ze in omloop heeft gebracht, zal ze van zijn inwoners aanvaarden zonder beperking van het bedrag.

Dit artikel is in feite een beetje eigenaardig, want als bepaling uit een internationale overeenkomst legt het eigenlijk alleen maar een verplichting op van puur nationale aard: het zegt immers – bij wijze van voorbeeld – dat Belgen de zilveren pasmunten van hun eigen land moesten aanvaarden tot een maximum bedrag van 50 frank, terwijl de Belgische Overheid de zilveren pasmunt die ze had uitgegeven, zonder limiet moest aanvaarden. Maar dit artikel zegt dus niet dat bijvoorbeeld Fransen de Belgische zilveren pasmunten moesten accepteren (zie *supra* het verschil tussen ‘officiële’ en ‘wettelijke’ koers). Dit hiaat in de regelgeving zou in Italië en Zwitserland worden ingevuld door te bepalen dat de zilveren pasmunten van de andere lidstaten wel degelijk ook ‘wettig betaalmiddel’ waren, maar in België en Frankrijk was dit niet het geval, en het zou zelfs aanleiding geven tot enkele rechtzaken, waarbij sommige privé-personen, om principiële redenen, weigerden betaald te worden in buitenlandse munten.

Artikel 7

De openbare kassen van de vier lidstaten zullen de zilverstukken geslagen door één of meerdere andere lidstaten conform de bepalingen van artikel 4, aanvaarden tot een maximum van 100 frank per betaling.

De Belgische, Franse en Italiaanse regeringen zullen dit ook doen, tot 1 januari 1878, voor de stukken die Zwitserland heeft uitgegeven conform de wet van 31 januari 1860, en die gedurende deze periode, in alle opzichten, zullen worden gelijkgesteld aan de stukken geslagen conform de bepalingen van artikel 4, dit alles onder voorbehoud van de bepaling met betrekking tot de slijtage.

Dit artikel beperkt dus de betaalkracht van de nieuwe zilveren pasmunt met een gehalte van 835‰ van bv. België tot een maximum van 100 frank per betaling

aan bv. de Franse Overheid. Dat die bepaling ook tijdelijk gold voor de pasmunt van Zwitserland met een gehalte van 800% was niet meer dan logisch. Te erg versleten stukken mochten hierbij natuurlijk worden geweigerd.

Artikel 8

Iedere lidstaat verbindt zich ertoe zijn zilveren pasmunt terug te nemen van burgers of openbare kassen van de andere lidstaten, en die om te wisselen tegen standaardmunten (d.w.z. goudstukken of zilverstukken van 5 frank), op voorwaarde dat het bedrag dat wordt aangeboden minstens 100 frank bedraagt^[24]. Deze verplichting blijft geldig gedurende twee jaar na het aflopen van deze overeenkomst.

Aangezien de zilveren pasmunt eigenlijk 'minderwaardig' geld was (de intrinsieke waarde lag op het moment van de onderhandelingen ongeveer 7% onder de nominale waarde), was het logisch te voorzien dat de uitgevende lidstaten zouden worden verplicht, hetzij regelmatig, hetzij zeker bij het aflopen van de overeenkomst, hun pasmunten terug te nemen en om te wisselen tegen 'volwaardig' geld. Men ging er van uit dat er in principe geen grote onevenwichten zouden ontstaan, en dat m.a.w. er bv. nagenoeg evenveel Franse pasmunten de grens met België zouden oversteken, als er Belgische pasmunten dat zouden doen in de omgekeerde richting. Maar een gebrek aan monetaire discipline vanwege de Italiaanse regering^[25] zou weldra roet in het eten gooien. Inderdaad kampte de Italiaanse Overheid reeds van bij de oprichting van het koninkrijk in 1861 met ernstige begrotingstekorten, te wijten aan de schuldenlast die de nieuwe Staat had moeten overnemen van de oude gebieden, en aan de afschaffing van contraproductieve belastingen die echter niet onmiddellijk konden worden gecompenseerd door nieuwe inkomsten. Maar de zaken namen een dramatische wending in 1866, amper enkele maanden na de ondertekening van het muntunieverdrag en nog vóór het in voege treden ervan: Italië verklaarde toen, samen met Pruisen, de oorlog aan Oostenrijk, met de bedoeling het gebied rond Venetië te kunnen inlijven. De kosten van deze oorlog werden gedekt door bijkomende leningen, waarbij de Italiaanse regering de emissiebanken 'tijdelijk' ontsloeg van de verplichting om hun biljetten terug te betalen in klinkende munt^[26]. Het gevolg was natuurlijk dat de waarde van de papieren lira begon te dalen t.o.v. de frank van de andere lidstaten, terwijl de waarde van de Italiaanse munten (dus ook de zilveren pasmunt) in principe gelijk bleef aan die van de andere

^[24] In feite waren art. 7 en 8 niet consistent: bij betalingen door burgers gold er een maximum van 100 frank, bij omwisseling tegen standaardmunten een minimum van 100 frank.

^[25] En nadien ook van de regering van Griekenland dat in 1869 het vijfde lid zou worden van de Muntunie.

^[26] De hiervoor gebruikte uitdrukking luidt in het Frans *cours forcé*, d.w.z. dat burgers verplicht werden de bankbiljetten in betaling te aanvaarden, zelfs wanneer ze wisten dat de emissiebanken hun biljetten niet zouden omwisselen in klinkende munt. De 'gedwongen koers' zou in Italië tot in 1883 van kracht blijven.

lidstaten. Dit leidde tot een massale emigratie van die zilveren pasmunt naar de andere lidstaten, waarbij het beroep doen op de toepassing van dit artikel geen soelaas kon bieden: immers, van zodra de Italiaanse pasmunten zouden zijn teruggestuurd naar het land van oorsprong (al in de veronderstelling dat de Italiaanse regering voldoende geld zou hebben om die munten terug te kopen, *quod non*), zouden ze opnieuw de grens oversteken. De Italiaanse regering zag zich toen zelfs verplicht om biljetten van 50 centiem en 1 en 2 lire in omloop te brengen, alhoewel dergelijke ‘papieren munten’ verboden waren, zoniet volgens de letter van het muntunieverdrag, dan toch minstens volgens de geest ervan. De Franse regering had toen wel formeel geprotesteerd bij de Italiaanse, maar bleef desondanks toch de Italiaanse zilveren pasmunten aanvaarden.

De enige oplossing voor dit probleem – dat zich nadien trouwens zou uitbreiden tot de Italiaanse 5 lire-stukken, waarvoor echter geen terugnameplicht was voorzien (*zie infra*), omdat de onderhandelaars in 1865 geen rekening hadden gehouden met een eventuele daling van de zilverprijs – bestond erin de Italiaanse pasmunt *en bloc* uit omloop te nemen buiten Italië zelf, ze dan terug te sturen naar het land van oorsprong, en tegelijkertijd de internationale betaalcracht aan deze Italiaanse pasmunt te onttrekken, zodat die alleen nog in Italië zelf zou kunnen circuleren. Aangezien, zoals we verder zullen zien, het muntunieverdrag einde 1879 zou aflopen, maakten de Belgische, Franse en Zwitserse regeringen van het aanvaarden door Italië van een dergelijke oplossing een voorwaarde om de Muntunie met Italië als lid te verlengen. De moeilijke onderhandelingen met het oog hierop startten reeds in 1878, en de Italiaanse pasmunten werden dan effectief uit omloop genomen in de andere lidstaten in de loop van 1879; daarbij zou blijken dat nagenoeg de helft van de Italiaanse pasmunt de grenzen met de andere lidstaten was overgestoken.

Merken we ook op dat een dergelijke verplichting niet gold voor de standaardmunten, d.w.z. de gouden munten en de zilverstukken van 5 frank met een gehalte van 900‰. Dit was conform de logica van het systeem van de dubbele standaard, aangezien de intrinsieke waarde van al deze munten in principe samenviel met hun nominale waarde. Bij een betaling hadden de beide partijen er dus geen belang bij om de voorkeur te geven aan het ene of het andere metaal (hoewel eenzelfde bedrag betalen in zilver natuurlijk een $1\frac{1}{2}$ keer zo groot gewicht vergde als een betaling met goud), en het maakte evenmin iets uit welke nationaliteit die (in principe) volwaardige muntstukken hadden.

Maar zoals we reeds hebben vermeld, veronderstelde dit natuurlijk wel dat de reële verhouding – dus op basis van de marktprijzen van de edele metalen – niet teveel afweek van dit getal. Nu bevond de voornaamste markt van goud en zilver zich niet in Parijs – nochtans een belangrijk financieel centrum – maar wel in Londen, d.w.z. in de hoofdstad van een land waarvan het monetair systeem niet was gebaseerd op de dubbele standaard, maar louter op goud (alle zilverstukken die in Groot-Brittannië circuleerden hadden dus een fiduciaire waarde, die in de jaren 1860 ongeveer 92% van de nominale waarde bedroeg). De Britse Overheid ondervond dan ook geen problemen tengevolge van de toen hoge zilverprijs, en

voelde zich perfect gelukkig met die gouden standaard; maar ze had evenmin problemen met een eventueel lage zilverprijs^[27], en was m.a.w. niet geneigd om op welke manier dan ook tussen te komen om de zilverprijs op de Londense markt van edele metalen te ondersteunen toen die vanaf 1873 begon te dalen.

Zoals we reeds hebben opgemerkt, waren meerdere 19de-eeuwse monetaristen overtuigd geraakt van de zwakheden die inherent waren aan de dubbele standaard, en pleitten ze voor het opgeven ervan ten voordele van de enkele standaard, dan niet meer gebaseerd op zilver (zoals dat in het verleden meestal het geval was geweest), maar wel op goud. Feer-Herzog was een toonaangevend pleitbezorger van deze formule, en kruiste tijdens de onderhandelingen herhaaldelijk de degens met de Parieu. Ook de Belgische delegatie liet zich niet onbetuigd, en wees erop dat België, omwille van zijn geografische ligging tussen de Britse gouden standaard en de Duitse (toen nog) zilveren standaard, vaak het terrein was waar de betrokken handelaars en bankiers goud tegen zilver kwamen omwisselen of *vice versa*; de goud- en zilvervoorraden van de Nationale Bank van België ondergingen dan ook vaak sterke fluctuaties, en als gevolg daarvan was die verplicht haar discontovoet vaak aan te passen om die voorraden te beschermen, met een hoge gemiddelde discontovoet tot gevolg, wat ongunstig was voor de Belgische economie. Maar zoals we reeds hebben te verstaan gegeven, vonden dergelijke nochtans goed onderbouwde betogen geen gehoor bij de Franse delegatie, die doorgaans verwees naar de monetaire stabiliteit die de dubbele standaard *de facto* gedurende al meer dan zestig jaar had opgeleverd. Frankrijk gebruikte dan ook zijn economische macht ten voordele van het behoud van de dubbele standaard in de conventie van 1865, en m.a.w. ook het behoud van het statuut van standaardgeld voor de zilveren 5 frank-stukken. Twintig jaar later, bij de vernieuwing van de overeenkomst eind 1885, zou Frankrijk weerom zijn economische macht aanwenden om nu juist van de andere lidstaten te eisen dat die, bij een eventueel einde van de Muntunie, hun zilveren 5 frank-stukken zouden terugnemen en vergoeden in goud. Dit ging dus regelrecht in tegen hun vroeger statuut van volwaardig geld, ook al was dat sinds 1873 eigenlijk gebaseerd op een juridische fictie, in de eerste plaats gewild door Frankrijk zelf. Ook dan zouden de andere lidstaten weer het hoofd moeten buigen, maar deze interessante episode valt buiten het tijdsbestek van deze bijdrage.

Artikel 9

De uitgifte van zilveren pasmunten van 2 en 1 frank en 50 en 20 centiem conform de voorwaarden van artikel 4 is beperkt tot het equivalent van 6 frank per inwoner.

---

^[27] De daling van de zilverprijs zorgde echter wel voor problemen in Brits-Indië, met zijn *roepie* gebaseerd op de zilveren standaard. Maar door de daling van diens waarde werd het Brits beheer van deze kolonie dus goedkoper, wat Londen goed uitkwam. Dat deze daling leidde tot economische problemen (ook in Groot-Brittannië zelf, waar de industrie in toenemende mate te lijden had van concurrentie vanuit het goedkopere Indië), liet de Britse politici – in de tijdsperiode die we hier beschouwen – voorlopig nog koud.

Rekening houdend met de meest recente volkstellingen in de lidstaten en met de verwachte aangroei van de bevolking tegen het einde van deze overeenkomst, zijn deze bedragen als volgt vastgelegd:

voor België, op	32.000.000 fr.
voor Frankrijk, op	239.000.000 fr.
voor Italië, op	141.000.000 fr.
voor Zwitserland, op	17.000.000 fr.

Op deze maxima die de regeringen mogen aanmunten, worden de volgende reeds geslagen bedragen in rekening gebracht:

- voor Frankrijk, ongeveer 16 miljoen frank in stukken van 50 en 20 centiem, geslagen in uitvoering van de wet van 25 mei 1864;
- voor Italië, ongeveer 100 miljoen frank in stukken van 2 en 1 frank en 50 en 20 centiem, geslagen in uitvoering van de wet van 24 augustus 1862;
- voor Zwitserland, ongeveer 10,5 miljoen frank in stukken van 2 en 1 frank, geslagen in uitvoering van de wet van 31 januari 1860.

Uit de verslagen van de onderhandelingen kan worden afgeleid dat het bedrag van 6 frank per inwoner eigenlijk een pragmatische keuze was, die in de eerste plaats was gebaseerd op de hoeveelheden pasmunten (van 900%) die in het verleden reeds in omloop waren gebracht. De Italiaanse muntwet van 1862 had een bedrag nieuwe pasmunten voorzien van 150 miljoen, maar aangezien daarvan op dat moment nog maar voor ongeveer 100 miljoen waren geslagen, kon Italië akkoord gaan met een beperking tot 141 miljoen ^[28]. De limiet van 6 frank per inwoner zou trouwens tot in 1897 van kracht blijven, met dien verstande dat de absolute maxima regelmatig werden aangepast aan de toegenomen bevolkingsaantallen (incl. deze uit de kolonies), en er af en toe extra-contingenten werden toegekend om het hoofd te kunnen bieden aan speciale omstandigheden ^[29].

Aangezien België het enige land was dat nog geen pasmunt met een gehalte onder 900% had uitgegeven, moest de Belgische Overheid dus zo snel mogelijk een voldoende grote hoeveelheid ervan slaan, ook om ze te kunnen gebruiken bij de omwisseling van de oude pasmunten die ze uit omloop moest nemen. Hoewel voor deze munten sowieso nieuwe stempels (met de beeldenaar van Leopold II) moesten worden gesneden ^[30], kon de Munt van Brussel effectief al in de loop van 1866 met deze aanmunting beginnen, en die afronden in 1869.

^[28] Door de annexatie van de streek rond Venetië in 1866 nam het bevolkingsaantal trouwens toe, waardoor Italië recht kreeg op een bedrag van 156 miljoen lire.

^[29] Zo kreeg Frankrijk in 1885 een extra-contingent om teruggetrokken pasmunten van de Pauselijke Staat die zich op zijn grondgebied bevonden, te kunnen omsmelten en herslaan tot Franse pasmunten; ook Zwitserland, dat kampte met een chronische exodus van zijn pasmunten, kreeg af en toe een extra-contingent toegewezen.

^[30] Merken we hierbij op dat Léopold Wiener niet alleen de stempels sneed voor deze pasmunten, maar ook voor die van de stukken van 5 frank (met een andere beeldenaar van Leopold II) en voor die van 20 frank (*idem*); van al deze stukken bestaan overigens verschillende ontwerpen vooraleer een definitieve keuze werd gemaakt.

Om de aanmunting snel op gang te brengen, had de Belgische regering overigens een bedrag van 8 miljoen in 5 frank-stukken ter beschikking gesteld van de Munt van Brussel. Ze creëerde daarmee allicht onopzettelijk een precedent dat nadien vaak zou worden toegepast (en zelfs verplicht werd), nl. het omsmelten van 5 frank-stukken (die later *de facto* toch hun statuut van standaardmunt zouden kwijtspelen, waardoor er een groot overschot aan zou ontstaan) om met dat zilver dan pasmunten te slaan (gelet op het verschil in gehalte was dit een licht winstgevende operatie, hoewel natuurlijk een aanmunting met behulp van zilverstaven een veel grotere winstmarge zou hebben opgeleverd).

Artikel 10

Voortaan zal het jaartal van de aanmunting worden vermeld op de gouden en zilveren munten die de vier lidstaten zullen slaan.

Dit artikel lijkt op het eerste zicht overbodig, maar werd niettemin toch in het verdrag opgenomen om de volgende reden: zoals reeds gezegd, had Italië in 1862 beslist om het gehalte van zijn pasmunt voortaan te beperken tot 835‰, maar zonder dat de bestaande types zouden worden gewijzigd; om de bevolking toe te laten het onderscheid te maken tussen de oudere munten met een gehalte van 900‰ en de nieuwe met het lager gehalte, zouden deze laatste allemaal het jaartal 1863 dragen, ongeacht het jaar van hun effectieve aanmunting. Maar aangezien het muntunieverdrag voorzag dat de stukken met een gehalte van 900‰ toch uit omloop moesten worden genomen, werd die bepaling zonder voorwerp, waardoor dus – logischerwijze – het reële jaar van aanmunting kon worden aangebracht. Of dit ook altijd rigoureuus is gebeurd, valt evenwel te betwijfelen^[31].

Artikel 11

De betrokken regeringen zullen elkaar jaarlijks de uitgegeven hoeveelheden gouden en zilveren munten meedelen, evenals de hoeveelheden ingetrokken en omgesmolten oudere stukken, en alle beschikkingen en administratieve documenten die betrekking hebben op hun munten.

Ze zullen elkaar ook alle feiten ter kennis brengen die de wederzijdse omloop van hun gouden en zilveren munten aanbelangen.

Dit artikel omvatte eigenlijk een minimum aan wederzijdse controle tussen de betrokken regeringen. Tijdens de besprekingen was verwezen naar het systeem dat in de Duitse *Zollverein* werd toegepast, en dat inhield dat vertegenwoordigers van de lidstaten volgens een beurtroolsysteem de muntslag konden inspecteren

---

^[31] Om het bij Belgische munten te houden: hoewel de Munt in Brussel officieel geen zilveren 5 frank-stukken sloeg in 1866, zijn niettemin toch (authentieke) stukken met dat jaartal gekend; anderzijds sloeg de Munt in 1866 gouden munten van 20 frank, maar stukken met dat jaartal zijn niet gekend; en de zilveren pasmunten met jaartal 1868 zijn heel wat zeldzamer dan hun officiële slagaantallen zouden laten uitschijnen.

bij de andere lidstaten. Concreet zou dit hebben betekend dat bijvoorbeeld een vertegenwoordiger van de Belgische, Italiaanse of Zwitserse regering de muntslag zou hebben kunnen controleren in een Frans muntatelier, maar de Franse regering wees een dergelijke werkwijze resoluut van de hand. Aangezien zelfs deze toch milde vorm van wederzijdse controle al onmogelijk bleek, hoeft het ons zeker niet te verwonderen dat het verdrag geen enkele bepaling bevatte die een regering – laat staan een supranationaal orgaan – medebeslissingsrecht zou hebben gegeven m.b.t. de monetaire of budgettaire politiek van een andere lidstaat; binnen de Europese Monetaire Unie ligt dit nu wel enigszins anders ...

Dit artikel werd aanvankelijk eerder stipt toegepast, omdat de lidstaten elkaar regelmatig ontmoetten op de conferenties die werden gehouden in 1874, 1875 en 1876, met het oog op het beperken van de aanmunting van zilveren 5 frankstukken, en 1878, met als doel de verderzetting van de muntunie (*zie artikel 14*), maar op basis van een herzien verdrag. Bij die gelegenheid wisselden ze dan de betrokken documenten uit, die daarna werden gepubliceerd in de verslagen van deze vergaderingen.

Hierop gold wel een uitzondering: vanaf de jaren 1860 waren de kosten voor het verwerken van platina drastisch gedaald dankzij een aantal technische doorbraken die het nu mogelijk maakten dit metaal (met zijn hoog smeltpunt) te verwerken. Vooral Spaanse vervalsers zagen hierin een lucratieve opportuniteit, door platina te gebruiken om gouden munten na te bootsen, die dan te vergulden, en vervolgens in grote hoeveelheden in omloop te brengen. Dit fenomeen is ter sprake gekomen op de conferentie van 1876 (art. 11 werd toen trouwens aangevuld met een expliciete verwijzing naar vervalsingen), maar de betrokken documenten, waaronder politieverslagen, werden – om begrijpelijke redenen – niet gepubliceerd.

In de jaren na 1878 werd het artikel minder stipt toegepast, maar hierin kwam in 1896 een drastische verbetering toen de Franse Overheid aanvaardde dat, op haar kosten, de *Monnaie de Paris* jaarlijks de statistische gegevens zou verzamelen en publiceren, niet alleen met betrekking tot haar eigen productie, maar aangevuld met informatie komende van de andere lidstaten en van daarbuiten. In feite nam Frankrijk hierbij het reeds in 1870 gestarte voorbeeld van de *Royal Mint* over, gevolgd in 1873 door de *United States Bureau of the Mint*, dat later trouwens ook nog door andere landen, waaronder België, zou worden gevolgd.

Artikel 12

Het recht om tot deze conventie toe te treden wordt voorbehouden aan elke Staat die de verplichtingen ervan aanvaardt, en die het monetair systeem van de Unie overneemt voor wat de gouden en zilveren munten betreft.

Het opzet van Napoleon III en zijn *policy maker* de Parieu was om de nieuwe muntunie een 'open' karakter te geven, d.w.z. ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk landen er zouden bij kunnen aansluiten; de Parieu begon al in de eerste maanden van 1866 te onderhandelen met een bevriend vertegenwoordiger van

de Oostenrijks-Hongaarse regering, baron von Hoch, met het oog op de toetreding tot de Unie, of toch minstens het aanpassen van het monetair systeem van de dubbelmonarchie aan dat van de Muntunie. Dit zou wel leiden tot de uitgifte, vanaf 1870, van gouden handelsmunten van 4 en 8 florijn (equivalent aan resp. 10 en 20 frank), maar tot een aansluiting kwam het niet, omdat Frankrijk in de oorlog die Italië en Pruisen in 1866 tegen Oostenrijk uitvochten, niet de kant van Wenen had gekozen, en daardoor natuurlijk een monetaire overeenkomst politiek onmogelijk maakte.

De formulering van dit artikel dat het open karakter moest garanderen, hield echter een risico in dat al gauw een concrete toepassing kende. Inderdaad zegt het artikel niet dat de stichtende leden zich akkoord moesten verklaren met de toetreding van een nieuw lid, en daarvan maakte de Pauselijke Staat – die al lang in moeilijke financiële papieren zat – handig gebruik nog vóór de conventie in voege was getreden: Pius IX stuurde immers reeds in juni 1866 een nota naar de *Quai d'Orsay*, zeggende dat hij de bepalingen van het verdrag zou respecteren (hij voerde toen inderdaad de *lira* in als munteenheid). Ondanks het protest van de Italiaanse regering kregen de Franse openbare kassen instructies om de nieuwe zilveren pasmunt van de Pauselijke Staat te aanvaarden. Maar toen al snel bleek dat de paus zich niet hield aan de limiet van 6 frank per inwoner, begonnen moeilijke onderhandelingen tussen de Curie en het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken, die echter in 1870 zonder voorwerp werden toen de Pauselijke Staat werd geïntegreerd in het Koninkrijk Italië, en uiteindelijk nog enkel Vaticaanstad als onafhankelijke entiteit zou overblijven.

Hoe dan ook moet de formulering van dit artikel eigenlijk worden bestempeld als enigszins lichtzinnig, maar een gelijkaardige clausule was enkele maanden voordien ook gebruikt bij de oprichting, in Parijs, van de *Union internationale télégraphique* tussen een twintigtal Europese landen, die tot doel had normen op te stellen en te doen toepassen om het verzenden van een telegram over de landsgrenzen heen mogelijk te maken (vb. gebruik van het Morse-alfabet, vastlegging van uniforme tariefstructuren, enz.); het betreft daarbij evenwel een samenwerking voor een activiteit met een sterk tijdsgebonden karakter, terwijl monetaire samenwerking toch van een heel andere orde is: men kan het lot van een telegram dat een landsgrens oversteekt, moeilijk vergelijken met dat van een muntstuk dat, na de grens te zijn overgestoken, nog vele malen kan worden hergebruikt in transacties in het buitenland, vooraleer terug te keren naar het land van oorsprong.

Bij de onderhandelingen die in 1868 werden opgestart met het oog op de toetreding van Griekenland tot de Muntunie, werd een unilaterale aansluiting naar het voorbeeld van de Pauselijke Staat niet meer toegestaan, en dit zou worden geformaliseerd via een aanpassing van het artikel 12 in de aanvullende conventie uit 1874, waarin nu wel degelijk werd gepreciseerd dat de stichtende leden akkoord moesten gaan met de aanvaarding van nieuwe leden. Overigens zou dit aldus aangepast artikel nooit worden toegepast: het bleef dus bij de aansluiting van enkel Griekenland als nieuw lid, hoewel sommige landen hun kandidatuur

stelden (vb. Spanje, Roemenië, Servië, San Marino, Venezuela, Haïti), zij het zonder succes. De Unie had onmiskenbaar een overwegend Latijns karakter, en is dan ook de geschiedenis ingegaan als 'Latijnse Muntunie', hoewel die naam nooit officieel werd aangenomen.

Artikel 13

De toepassing van de wederzijdse verplichtingen uit deze conventie is, voor zover nodig, onderworpen aan het respecteren van de formaliteiten en regels die gelden in de verschillende lidstaten die ze moeten toepassen, en ze verbinden zich ertoe dit zo snel mogelijk te doen.

Dit artikel is van puur juridische aard, en heeft betrekking op het feit dat de parlementaire procedure voor het goedkeuren van internationale verdragen in elk land licht kan verschillen. Het behoeft geen verdere toelichting.

Artikel 14

Deze conventie blijft van kracht tot 1 januari 1880. Indien ze een jaar daarvoor niet is opgezegd, zal ze van rechtswege geldig blijven voor een nieuwe periode van 15 jaar, en daarna telkens opnieuw voor een periode van 15 jaar indien ze niet wordt opgezegd.

Men kan de delegatieleden er niet van verdenken dat ze niet optimistisch waren over de toekomst van hun werk: bindende afspraken maken in een zo belangrijke materie als de monetaire, en dit op basis van een conventie die – zoals we reeds hebben gezien – niet alleen meerdere hiaten vertoonde, maar daarnaast ook was gebaseerd op het principe van een vaste verhouding tussen de waarde van goud en zilver, getuigt van een zekere overmoed.

Daartegenover stond natuurlijk – zoals we reeds hebben opgemerkt – dat het Franse monetaire systeem op dat moment al zo'n 60 jaar goed functioneerde, en het land een bloeiende industriële en financiële sector had, waardoor het in blakende financiële gezondheid verkeerde. Bovendien hadden de drie andere lidstaten het Frans monetaire systeem volledig vrijwillig overgenomen, wat toch moest worden gezien als een blijk van vertrouwen.

We hebben hierboven reeds gewezen op de daling van de zilverprijs die zich inzette vanaf 1873, waardoor de aanmuntning van de zilveren *écus* moest worden beperkt om te vermijden dat er teveel goud zou worden uitgevoerd. Het werd toen duidelijk dat het systeem van de dubbele standaard gefaald had, hoewel de 5 frank-stukken, voor de interne circulatie op het grondgebied van de Unie, toch nog werden aanzien als standaardmunten, zodat m.a.w. de emissiebanken in de betrokken landen het recht hadden hun biljetten uit te betalen in zilver – zelfs toen de intrinsieke waarde van de *écus* was gedaald tot minder dan de helft van hun nominale waarde – en op die manier hun goudvoorraad konden beschermen.

Bijgevolg was het evident dat de Muntunie niet zomaar zou kunnen worden verlengd op basis van de conventie van 1865. Zwitserland nam dan ook in 1878 het initiatief om het verdrag op te zeggen, maar liet wel verstaan dat het bereid was lid te blijven van een Unie die zou zijn gebaseerd op een verdrag waaraan de nodige wijzigingen zouden zijn aangebracht. De inhoud van dit nieuw verdrag valt buiten het bestek van deze bijdrage, en we kunnen volstaan met op te merken dat de looptijd ervan werd beperkt tot vijf jaar, dus tot eind 1885, en dat toen weerom aanpassingen nodig bleken, waarbij het nieuwe verdrag geldig bleef tot eind 1890, en nadien telkens stilzwijgend voor slechts één jaar (dus heel wat minder dan de aanvankelijk voorziene vijftien jaar) werd verlengd.

Artikel 15

Deze conventie zal worden geratificeerd en de ratificaties zullen worden uitgewisseld binnen een termijn van zes maand, of sneller, indien mogelijk.

Dit artikel voorzag dat de parlementaire goedkeuringsprocedures in de vier landen binnen de zes maand (te rekenen vanaf 23 december 1865) succesvol zouden kunnen worden afgerond, zodat het muntunieverdrag dus ten laatste eind juni 1866 in voege zou kunnen treden.

Maar nog voor het zover was, deed er zich een onverwachte gebeurtenis voor waarnaar we reeds hebben verwezen, nl. de oorlogsverklaring van Italië, samen met Pruisen, aan het adres van Oostenrijk. Zoals reeds gezegd, wogen de krijgsverrichtingen zwaar op de al armlastige Italiaanse Schatkist, en de regering moest dan ook een financieel noodplan uitwerken; in dit kader nam ze het initiatief om te vragen dat de ratificering van het muntunieverdrag met enkele maanden zou worden uitgesteld, zodat die in de praktijk slechts kon doorgaan in de maand augustus van 1866. Van een valse start gesproken ...

Eindbeoordeling

Het is duidelijk dat de Muntunie – hoewel allicht opgericht vanuit een zeker idealisme – onvermijdelijk gedoemd was te mislukken, doordat het monetair systeem waarop ze was gebaseerd, uitging van een vaste (*lees*: onveranderlijke) verhouding tussen de waarde van het goud en die van het zilver. De geschiedenis heeft immers aangetoond dat een dergelijke vaste verhouding niet kan worden bewerkstelligd door regeringen, en dat marktkrachten het altijd halen op juridische bepalingen in een muntwet. Overigens zou later blijken dat het baseren van een monetair systeem op een edel metaal, zelfs indien maar voor één enkel (met name goud) wordt gekozen (*cfr. Bretton Woods*), evenmin houdbaar is.

Het verdrag voorzag ook geen enkele bepaling om een lidstaat die onvoldoende monetaire of budgettaire discipline aan de dag legde, terug op het rechte pad te brengen. Anders gezegd, ontbrak de politieke wil bij de lidstaten om al was het maar een deel van hun bevoegdheden op monetair vlak af te staan, zodat finaal ook de basis ontbrak om te komen tot een hechte en stabiele samenwerking.

Overzicht van de in het muntunieverdrag voorziene munttypes (*ware grootte*)

Art. 2 – goudstukken (900‰)

Art. 3 – zilveren *écus* (900‰)

Art. 4 – zilveren pasmunt (835‰)

